

ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ПРОЕКТНИЙ ЦЕНТР
«ІСТОРИКО-АРХІТЕКТУРНА СПАДЩИНА»

84301, Донецька обл., м. Краматорськ, вул. Паркова, 62, к. 218; ЄДРПОУ / ІПН 43298776;
тел. +38 (050) 564-20-63; e-mail: avgubanov75@gmail.com

Замовник: Комунальний заклад
«Адміністрація державного історико-архітектурного заповідника
у м. Святогірську»

ОБЛІКОВА ДОКУМЕНТАЦІЯ
на об'єкт культурної спадщини
«Пам'ятник авторства видатного скульптора І.П. Кавалерідзе»
вул. Всіхсвятська, 6, с. Тетянівка, Святогірська територіальна громада,
Краматорський район Донецької області

м. Краматорськ, 2023 р.

ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ПРОЕКТНИЙ ЦЕНТР
«ІСТОРИКО-АРХІТЕКТУРНА СПАДЩИНА»

84301, Донецька обл., м. Краматорськ, вул. Паркова, 62, к. 218; ЄДРПОУ / ІПН 43298776;
тел. +38 (050) 564-20-63; e-mail: avgubanov75@gmail.com

Замовник: Комунальний заклад
«Адміністрація державного історико-архітектурного заповідника
у м. Святогірську»

ОБЛІКОВА ДОКУМЕНТАЦІЯ
на об'єкт культурної спадщини
«Пам'ятник авторства видатного скульптора І.П. Кавалерідзе»
вул. Всіхсвятська, 6, с. Тетянівка, Святогірська територіальна громада,
Краматорський район Донецької області

Шифр: 02-23

Затверджую:

Директор
ТОВ «НДПЦ «Історико-
архітектурна спадщина»

_____ О.В. Губанов
М.П.

м. Краматорськ, 2023 р.

Зміст

1. Облікова картка.....	3
2. Історична довідка.....	11
3. Акт стану збереження.....	31
4. Документація, що додається.....	33
5. Фотофіксація сучасного стану об'єкта.....	34
6. Графічні матеріали.....	40

ОБЛІКОВА КАРТКА

I. Основні відомості

Найменування об'єкта Пам'ятник авторства видатного скульптора І.П. Кавалерідзе

Дата утворення об'єкта вересень 1927 р.

Місцезнаходження:

КОАТУУ 1414170500 (КАТОТТГ UA14120190000021407)

область Донецька

район Краматорський

населений пункт (тип та назва) с. Тетянівка, Святогірська територіальна громада

район населеного пункту (за наявності) відсутній

адреса (тип та назва вулиці, номер будинку) вул. Всіхсвятська, 6 (за межами населеного пункту)

GPS координати 49.029589 ПвШ, 37.573441 СД

Орієнтовна територія об'єкта: площа, опис меж

Об'єкт культурної спадщини «Пам'ятник авторства видатного скульптора І.П. Кавалерідзе» є складовою частиною історико-архітектурного заповідника в м. Святогірську (територія 0,0477 га). Територія пам'ятки, як об'єкт історико-культурного призначення окремо не виділена, а входить до складу загальної території Державного історико-архітектурного заповідника у м. Святогірську. Пам'ятка також знаходиться в межах Національного природного парку «Святі гори».

Межі території об'єкта культурної спадщини наступні: з південного заходу, північного заходу та північного сходу: зовнішній край огорожі майданчика пам'ятника; з південного сходу: огорожа майданчика братської могили, умовна межа між кутами ділянки огорожі братської могили і пам'ятника, по огорожі майданчика пам'ятника.

Пам'ятник розташований в межах комплексної охоронної зони Меморіального комплексу Другої світової війни – братська могила воїнів Південно-Західного фронту.

* додаються графічні матеріали

Тип об'єкта (рекомендований)

☒ споруда

☐ комплекс

☐ визначне місце

Вид об'єкта (рекомендований)

☐ археологічний

☐ історичний

☒ монументальне мистецтво

☐ архітектура

- ☐ містобудування
- ☐ садово-паркове мистецтво
- ☐ ландшафт
- ☒ наука і техніка

Категорія (рекомендована)

- ☒ пам'ятка національного значення
- ☐ пам'ятка місцевого значення

Форма власності

- ☐ приватна
- ☒ комунальна
- ☐ державна
- ☐ не відомо

Власник Комунальний заклад «Адміністрація державного історико-архітектурного заповідника у м. Святогірську», ЄДРПОУ 02215466

Уповноважена(ний) власником особа(орган) в.о. директора Дєдова Ярослава Дмитрівна

Користувач Комунальний заклад «Адміністрація державного історико-архітектурного заповідника у м. Святогірську»,

(вказуються повна назва юридичної особи та ідентифікаційний код або прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи, серія і номер паспорта, дата його видачі й ким виданий, дані про реєстрацію за місцем постійного мешкання).

II. Характеристика об'єкта

Опис території, на якій знаходиться об'єкт

- ☐ історичний центр
- ☐ міський ландшафт
- ☐ сільський ландшафт
- ☐ індустриальний ландшафт
- ☐ паркова (зелена) зона
- ☐ сільськогосподарські землі
- ☒ заповідні території
- ☐ ліс
- ☐ дно водних об'єктів
- ☐ інше _____

Роль об'єкта в навколишньому середовищі

- ☒ об'єкт домінує / є домінантою
- ☐ частина регулярної забудови

- ☐ видимий при безпосередньому наближенні
☐ вгадується (простежуються окремі елементи)
☐ об'єкт відмічений на місцевості (трасування тощо)
☐ сліди об'єкта на поверхні відсутні
☐ інше _____

Просторові характеристики об'єкта

Пам'ятник авторства видатного скульптора І.П. Кавалерідзе (далі Пам'ятник) являє собою скульптуру на постаменті.

Розміри постаменту: висота майданчику нижнього ярусу (опора лівої ноги скульптури) – 3,5 м; висоти майданчиків верхнього ярусу (опора правої ноги скульптури) – 8,5 і 8,8 м; висота опори-підтримки скульптури – 14,3 м; загальна довжина – 7,92 м; загальна ширина – 4,83 м.

Загальна висота пам'ятника разом з постаментом – 22,0 м. Стійкість пам'ятнику забезпечує 5 м фундамент.

Всі висотні відмітки частин пам'ятника вказані від найнижчого рівня землі в місці його розташування.

Культурна цінність об'єкта

☐ археологічна	☐ типовий ☐ значний	☐ рідкісний ☐ унікальний
☐ історична	☐ типовий ☐ значний	☐ рідкісний ☐ унікальний
☒ <u>монументальне мистецтво</u>	☐ типовий ☐ значний	☐ рідкісний ☒ <u>унікальний</u>
☐ архітектура	☐ типовий ☐ значний	☐ рідкісний ☐ унікальний
☐ містобудування	☐ типовий ☐ значний	☐ рідкісний ☐ унікальний
☐ садово-паркове мистецтво	☐ типовий ☐ значний	☐ рідкісний ☐ унікальний
☐ культурний ландшафт	☐ типовий ☐ значний	☐ рідкісний ☐ унікальний
☒ <u>наука і техніка</u>	☐ типовий ☒ значний	☐ рідкісний ☐ унікальний

Оцінка автентичності та цінності об'єкта з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду

Пам'ятник зберіг автентичність. Збереглися: форма, розміри і матеріальна структура об'єкта згідно з задумом майстра: постамент і скульптура з залізобетону (їх параметри, архітектурно-художнє і конструктивне вирішення), положення пам'ятника на ділянці та в композиційно-просторовій структурі ландшафту і забудови правого берега Сіверського Дінця. Ці перераховані компоненти є предметом охорони цього твору мистецтва. Мінімально втрачені фактура бетону та колір через особливості проведення реставрацій, але це не вплинуло на загальне вирішення об'єкта. Історичним нашаруванням також є зведений в сер. 1980-х рр. оглядовий майданчик навколо пам'ятника.

«Пам'ятник авторства видатного скульптора І.П. Кавалерідзе» має наступні ціннісні ознаки:

з естетичного, мистецького, художнього погляду:

- вплинув на розвиток мистецтва України, Донеччини і м. Святогірська. Являє собою одну з візитівок, які ідентифікують Україну, Донеччину і м. Святогірськ. Є свідченням певного етапу історичного розвитку монументального мистецтва з характерно вираженими рисами і стильовим виконанням твору, який відноситься до періоду 1920-поч. 1930-х рр. Широко відображений, в якості прикладу, в джерелах з монументального мистецтва професійного напрямку, як значний приклад стилістики кубізму;
- майстерність унікального авторського виконання, яка оригінально передає характерність персонажу, його емоційне навантаження, динаміку сюжету. Автором пам'ятника є видатний український скульптор І.П. Кавалерідзе. За задумом автора монументу він втілює силу, організовану людською волею¹. Цю ідею яскраво відображають використані І.П. Кавалерідзе матеріали залізо і бетон, які в симбіозі ототожнюють собою силу і стійкість.

з архітектурного погляду:

- в об'ємно-просторовій структурі забудови м. Святогірська і розташованого поруч меморіального комплексу пам'ятник відіграє домінуючу композиційну роль. На пам'ятник відкриваються види з боку історичного центру с. Банного (історична назва м. Святогірська), мосту через Сіверський Донець, території ансамблю Свято-Успенської Святогірської Лаври, а також домінує у видах з боку меморіального

¹ Памятники истории и культуры Украинской ССР: Каталог-справочник [Текст] / [Под ред. П.Т. Тронько]. – К.: Наукова думка, 1987. – 736 с., ил. [4, с. 150].

комплексу. З розташованим поруч меморіальним комплексом пам'ятник утворює єдине планувально-просторове вирішення.

з науково-технічного погляду:

- один з перших випадків впровадження конструктивно-технологічного рішення в'язати двотаврові балки залізними кільцями в каркасах скульптур та монументів в Україні;
- єдина з скульптур великого розміру, що були створені на вершині крейдяної гори, та одна зі збережених з монолітного залізобетону 1-ї трет. XX ст. в Україні;
- використання високоміцного бетону з домішками, виконаним за власним досвідом спеціалістів-бетонників Орленків.

з історичного погляду:

- пам'ятник відображає символ бунтівної і суперечливої епохи періоду 1917 – поч. 1920-х рр., коли жив І.П. Кавалерідзе. Прообразом створення символу став перший голова Донецького губвиконкому Ф.А. Сергєєв (Артем).

Стислий опис характерних властивостей об'єкта, що становлять його історико-культурну цінність

Характерними особливостями і властивостями пам'ятника, що становлять його історико-культурну цінність, є: ландшафтно-композиційна єдність, художньо-образне вирішення та матеріально-технічна складова.

Ландшафтно-композиційна єдність. Пам'ятник зведений на вершині гори Лисої (Хермон), розташованої на північному сході крейдяного пагорба на правому березі р. Сіверський Донець. Висота гори від її основи до вершини близько 125 м, зовнішній вигляд цієї гори з заходу сприймається як конусоподібний. Північно-західний бік гори від середини до вершини майже не має насаджень, особливо її вершина. Монумент, що розташувався на вершині гори, фактично став її продовженням та завершує ландшафтну композицію (конус) цієї ділянки пагорбу. Пропорції пам'ятника по відношенню до гори Лисої (Хермон) становлять 7,1:1. Пам'ятник активно взаємодіє не тільки з горою Лисою (Хермон), а із всіма горами та скалами в панорамі ландшафту правого берега р. Сіверський Донець.

Художньо-образне вирішення. Пам'ятник виконаний у вигляді експресивної динамічної композиції – крокуючої фігури людини у повний зріст на ступінчастому постаменті з орієнтацією на північний захід, в бік вододілу гори Лисої (Хермон). Виконаний з залізобетону. Мезоморфна чоловіча фігура зображена одягненою в польову військову форму і зображена в гордому вигляді, мов би оглядаючи красвид. Постамент утворений з трьох різних за розмірами монолітних паралелепіпедів і являє собою складну динамічну форму. Ще більшої динаміки

постаменту додає композиційне поєднання його з двома оглядовими майданчиками¹ і сходами, що їх об'єднують. Для художньої обробки пам'ятника автором використана стилістика кубізму.

Матеріально-технічна складова об'єкта. Каркас пам'ятника складається з двотаврових балок, зв'язаних залізними кільцями, що є одним з перших випадків впровадження такого конструктивно-технологічного рішення. Значним досягненням стало саме виконання скульптури великого розміру з монолітного залізобетону та використання високоміцного бетону зі спеціальними домішками.

Перелік складових (для комплексу, ансамблю)

Об'єкт культурної спадщини «Пам'ятник авторства видатного скульптора І.П. Кавалерідзе» не є комплексом, але безпосередньо межує з пам'яткою історії «Меморіальний комплекс Другої світової війни», з яким утворює єдине ціле.

Функціональне використання

Історичні (первісні) функції	Сучасна функція	Відповідність сучасної функції вимогам охорони
☐ державно-адміністративні установи ☐ науково-освітні установи ☐ культурні установи ☐ медичні установи ☐ фінансово-економічні установи ☐ житлові ☐ промислові та виробничі ☐ інженерно-транспортні ☐ фортифікаційні та військово-інженерні ☐ культові ☒ <u>монументи</u> ☐ поховання та некрополі ☐ інше _____	Туристично-екскурсійна, культурно-освітня	☒ <u>сприяє збереженню</u> ☐ завдає незначної шкоди ☐ завдає значної шкоди ☐ потребує беззастережної зміни користувача

¹ Перепад між рівнями цих оглядових майданчиків становить близько 10 м. Нижня відмітка – 158,94 м, а верхня – 169,34 м.

Перелік негативних чинників (загроз), що позначаються на об'єкті

На стан Пам'ятника безпосередньо вплинули військові дії 2022 року. Від потрапляння двох снарядів є наявні руйнування, які призвели до часткової втрати автентичного матеріалу пам'ятника. На північно-західному та північно-східному боках постаменту і фігури чоловіка наявні численні сліди вибоїн від ураження осколків снаряду, що розірвався поруч з пам'ятником. В південно-західній частині постаменту є сліди від безпосереднього потрапляння снаряду, внаслідок чого утворилася вибоїна в ребрі паралелепіпеду, який є опорою правої ноги фігури чоловіка.

Також одним з негативних чинників є потрапляння вологи на пошкоджені ділянки пам'ятника, яка разом з різкими температурними коливаннями може спонукати утворенню додаткових тріщин і руйнацій його автентичної структури.

Рекомендований режим використання об'єкта культурної спадщини

«Пам'ятник авторства видатного скульптора І.П. Кавалерідзе» є складовою частиною історико-архітектурного заповідника в м. Святогірську (підстава: рішення виконкому Донецької обласної Ради народних депутатів № 790 від 12.11.1980 р.). Цим рішенням також було затверджено комплексну охоронну зону об'єктів заповідника, а також зону охоронюваного ландшафту, які на цій ділянці співпадають. В межах цих зон розташований також і Пам'ятник. Комплексна охоронна зона і зона охоронюваного ландшафту, згідно з зазначеним документом, мають наступні межі: з *північного заходу та півночі*: р. Сіверський Донець; з *південного заходу*: землі НПП «Святі гори»; з *півдня та з південного сходу*: існуюча автодорога на вододілі гірського хребта; з *північного-сходу*: землі НПП «Святі гори».

Режими зазначених охоронних зон цим документом визначено не було, але згідно з діючими нормативними документами, такими як ДСТУ Б Б.2.2-10:2016 «Склад та зміст науково-проектної документації щодо визначення меж і режимів використання зон охорони пам'яток архітектури та містобудування» (див. п. 5.4.6) і ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій» (див. п. 13.1.5 і п. 13.1.7), для ділянки, де розташований Пам'ятник, обов'язковими вимогами передбачається:

- збереження пам'яток та об'єктів культурної спадщини;
- збереження середовища пам'яток, пов'язаного з ними ландшафту, а також передбачати проведення робіт з консервації, реставрації, реабілітації, музеєфікації, ремонту пам'яток, регенерації їх середовища, благоустрій та озеленення території, реконструкцію й будівництво необхідних для експлуатації пам'яток інженерних мереж та споруд, малих архітектурних форм;
- уникнення прокладання підземних інженерних мереж загальноміського значення, улаштування повітряних ліній електропередач, встановлення кіосків, рекламних щитів та інших споруд, що можуть порушити умови візуального сприйняття пам'яток і традиційного характеру середовища;

- збереження цінних природних і пейзажних якостей, пов'язаного з пам'ятками ландшафту, ліквідація, візуальна нейтралізація споруд і насаджень, що спотворюють цей ландшафт;

- заходи щодо збереження особливості ландшафту і рослинності, пов'язаних з пам'яткою, відтворення їх історичного вигляду, захист від зсувів та розмиву, укріплення схилів, їх озеленення, а також проведення інших природоохоронних заходів.

Також основною і обов'язковою вимогою до комплексних зон охорони пам'яток і зон охорони пам'яток національного значення згідно з Законом України «Про охорону культурної спадщини» (розд. II, ст. 5, пп. 14, 15, 17) погодження всіх зазначених робіт повинно проводитися з центральним органом охорони культурної спадщини.

Джерела та література

1. Дєдов В.М. Святогірський історико-архітектурний заповідник. Збереження, дослідження, реставрація культурної спадщини. 1980-2015 / В.М. Дєдов. – Харків: «Dobrinin-V», 2016. – 330 с.: іл. – ISBN 978-966-1632-51-5.

2. Інвентарна справа № 402. Пам'ятник Артему. – КП бюро технічної інвентаризації. - Слов'янськ, 2008. – Наук. архів СДІАЗ. – Ф. II. – Оп. 1. – Спр. 14.

3. Історія міст і сіл Української РСР: В 26 т. [Текст] / Під ред. П.Т. Тронько. – К., 1976. – Донецька обл. – 812 с.

4. Памятники истории и культуры Украинской ССР: Каталог-справочник [Текст] / [Под ред. П.Т. Тронько]. – К.: Наукова думка, 1987. – 736 с., ил.

5. Паспорт пам'ятника історії та культури СРСР «Пам'ятник Артему (Ф.А. Сергєєву)». – Слов'яногірськ, 1975, 1997 р. – Наук. архів СДІАЗ. – Ф. IV. – Оп. 1. – Спр. 23.

Підписи

Директор

ТОВ «НДПЦ «Історико-архітектурна спадщина»,

канд. арх.

Губанов О.В.

Канд. іст. наук

Довбня О.А.

В.о. директора

КЗ «Адміністрація ДІАЗ

у м. Святогірську»

Дєдова Я.Д.

Начальник управління культури і туризму

Донецької облдержадміністрації

Точена В.В.

Дата складання: 22.05.2023 р.

ІСТОРИЧНА ДОВІДКА

Відомості про історичний та містобудівний розвиток місцевості, де знаходиться пам'ятник

Освоєння території в районі розташування пам'ятника почалося ще з давніх часів, але за першими документальними свідченнями відомо, що на цій території існував підземний печерний монастир – Святі гори, який також використовувався і в якості сторожі [10, с. 26; 39; 48]. Він був утворений в крейдяних горах крейдяного хребта, який простягається вздовж правого берега р. Сіверський Донець. З другої пол. XVII ст. у підніжжя гір на березі р. Сіверський Донець почали з'являтися наземні споруди і будівлі монастиря [10, с. 30]. В 1788 р. за указом Катерини II Святогірський монастир закрили, а церковне майно і землі передали до російської державної скарбниці [48].

В 1790 р. власником земель став Г.О. Потьомкін-Таврійський [14, с. 6; 39, с. 96], а після його смерті – спочатку його племінник В.В. Енгельгарт, а потім племінниця Т.В. Енгельгарт (в другому заміжжі Юсупова). Відкрити монастир намагалися монахи Запорозької Січі Покровського монастиря та власниця не дала дозволу на виділення землі під монастир.

У 1844 р. імператором Миколою I був підписаний указ про відновлення монастиря. З цього часу почалася активна його розбудова, яка продовжувалася до жовтневого перевороту 1917 року. Забудова торкнулась також протилежних схилів крейдяного хребта, де з'явилися Лікарняний хутір і Всіхсвятський скит, а також окремих його вершин.

Найбільш помітні гори в місці розташування монастиря ще з давніх часів від його насельників отримали назви Фавор і Хермон¹ (сьогодні Лиса гора). Серед відпочиваючих і

¹ Хермон (або Гермон) – сучасна назва (з івр. הר חרמון – *Гар Хермон* «гора вождя», або з араб. جبل حرمون – *Джабаль Хармон*, «снігова гора») – гора у хребті Антіліван (гірська гряда, яка проходить по території Ізраїлю, Сирії і Лівану). Сама гора зараз знаходиться на ділянці в межах Ізраїлю і є самою високою в цій країні. В зимовий час на шапці гори є сніг, від чого і походить її назва, а за іншими версіями назва має трактування як «заборона», а також «святий», «недосяжний» [9; 18; 53].

Фавор (івр. תבור הר, *Тавор*; *Итаврион*; дав.-грец. ὄρος Θαβώρ; лат. *Tabor*; араб. الطور جبل, *Джебель-Тор*). Окремо стояча гора у східній частині Ізраїльської долини в Нижній Галілеї в Ізраїлі. В християнстві вважається, що гора є місцем Преображення Господня, але за версіями деяких сучасних дослідників Преображення Ісуса Христа відбулося на горі Хермон [9; 50; 53].

Назви цих гір в Святогірську були взяті з біблійних подій, які пов'язані з життям і діяльністю Ісуса Христа [9; 18; 50; 53]. Ці назви їм було надано у 1844 р. під час проведення урочистих подій на честь відкриття відновленої Святогірської пустині тоді ще єпископом Харківським і Охтирським (в майбутньому архієпископом Херсонським і Таврійським) Інокентієм (Борисовим), які відбувалися на горі Фаворі. Ось як про цю подію писала в циклі своїх нарисів «Письмо с хутора» письменниця Соханська Н.С. (Кохановська): «Здесь место храма Преображения Господня. Это Святогорский Фавор. Ниже островерхие утесы трудного духовного восхождения, а здесь, в сени древесной и тишине, нагорная высота молитвенного преображения». И преосвященный поэт благословляющей рукою благословил эту нагорную высоту место святого Преображенского храма. «Фавор и Ермон о имени Твоем возрадуются», – добавил он (Инокентий) псаломским словом и подарил именем Эрмона другую, напротив стоящую, лесистую высоту Святогорья» [46; 52].

Гори Хермон (зараз Лиса гора) і Фавор є частинами однієї з найвизначніших Геологічних пам'яток природи України стратиграфічного типу – відслонення крейдових викладів [7; 8, с. 13-14].

прочан, які зупинялися в Святогірському монастирі та сел. Банне, вершина гори Хермон була популярною, так як з неї відкриваються відомі по історичним листівкам панорамні види.

До 1910-х рр. пагорб на горі Хермон і її схили були більш-менш озеленені деревами, але з якихось причин почали втрачатися, це стало приводом закріплення за неї другої назви – Лиса гора. Поступово вершина пагорба гори і частин західного схилу у місці вододілу майже лишилися насаджень дерев. Влітку 1922 р. Святогірський монастир було закрито. 21 жовтня 1922 р. Всеукраїнський виконавчий комітет (ВУЦВК) прийняв рішення про відкриття на території колишнього монастиря 1-го Вседонецького будинку відпочинку робітників Донбасу, а вже в 1924 р. вирішили перейменувати в 1-й Всеукраїнський будинок відпочинку ім. Артема [12, с. 142; 16, с. 48].

У 1926 р. в ознаменування другої річниці перейменування будинку відпочинку на Лисій горі було вирішено збудувати пам'ятник за ідеєю, запропонованою скульптором І.П. Кавалерідзе. Влітку 1927 р. було розпочато будівництво пам'ятника. Після завершення будівництва пам'ятника у вересні 1927 р., гора, на який він був розташований, отримала офіційну назву гора ім. Артема на честь більшовицького політичного діяча Ф.А. Сергєєва (Артема) [12, с. 143, 146].

У липні 1943 р. на пагорбі на схід від Пам'ятника була створена братська могила воїнів Червоної армії, що загинули при визволенні сел. Банне (зараз м. Святогірськ) з окремим похованням командира 79-ї гвардійської стрілецької дивізії 8-ї гвардійської армії генерал-майора М.П. Батюка [12, с. 153, 154]. На могилі М.П. Батюка встановили дерев'яний обеліск, а ділянка могили була огорожена дерев'яним парканом з штахетнику [12, с. 156].

У 1951 р. відбулася реконструкція братської могили [38, с. 150]. Над похованням генерал-майора М.П. Батюка було встановлено 10-метровий обеліск, а по сторонах від нього на братських могилах були встановлені тиражовані пам'ятники Харківської скульптурної фабрики (арх. Б.Г. Клейн, скульпт. О.О. Супрун, А.Ю. Білостоцький): «Воїн» і «Скорботна мати» [12, с. 153, 156].

З 1980 р. почали проводити реконструкцію братської могили, яка розташовувалася на горі, з метою її розширення і перетворення у Меморіальний комплекс загиблим під час Великої Вітчизняної війни (Донецький художньо-промисловий комбінат, арх. М.М. Піддубний, скульптори О.М. Скорих і В.П. Лютий), яка здійснювалася з коригуваннями і перервами [12, с. 157, 159, 161]. Вся реконструкція розтягнулася на 3 етапи, перший з яких був завершений у 1985 р., другий – у 1996 р., третій – у 2003 р. [12, с. 166]. Останні два етапи (2-га проєктна черга) передбачали створення Блоків Пам'яті з барельєфами вздовж північного краю території Меморіального комплексу [3].

Рішенням ЦК КПУ і РМ УРСР № 365 від 27.05.1980 р. на основі комплексу пам'яток історії і культури м. Слов'яногірська, включаючи «Пам'ятник авторства видатного скульптора І.П. Кавалерідзе», було створено історико-архітектурний заповідник [4, с. 484, 485; 12, с. 37-39], а рішенням виконкому Донецької обласної ради народних депутатів № 790 від 12.11.1980 р. було затверджено межі заповідника, його охоронної зони, зони охорони природного ландшафту і зони регулювання забудови [12, с. 40-43]. Указом Президента України за № 135/97 від 13.11.1997 р. був створений Національний природний парк «Святі гори», в межі якого також потрапила Лиса гора з Пам'ятником [34].

У 2003 р при виконанні проекту 2-ї черги Меморіального комплексу загинлим під час Великої Вітчизняної війни планувалося побудувати в його складі приміщення історичного музею. Було запропоновано 2 варіанти будівель музеїв (1-й варіант – арх. М.М. Піддубний, НД ПТІ «Донбасцивільпроект», 2-й – арх. А.Б. Дашевський, ПП «Рестро»), але спочатку з-за змінення пріоритетності, а згодом і відсутності фінансування не були реалізовані [12, с. 166, 239].

У 2004 р. почалися масштабні ремонтно-реставраційні роботи окремих пам'яток, реконструкція і будівництво деяких об'єктів на території Святогірської Свято-Успенської лаври [12, с. 226].

У травні 2010 р. кінематографісти з Російської Федерації на західному схилі Лисої гори почали будувати декорації для зйомок кінофільму, але після того коли було з'ясовано, що їх будівництво шкодить пам'ятці природи і створює загрозу зсуву, адміністрація Національного природного парку «Святі гори» заборонила цю діяльність, а залишки декорацій остаточно були прибрані у 2013 році [10; 44].

Історія створення і існування пам'ятника

Пропозиція щодо будови у Святогірську пам'ятника Артему надійшла від тодішнього голови Всеукраїнського центрального Виконавчого комітету Г.І. Петровського. Спочатку кошторис був розрахований на бюст вартістю 9 тис. крб., з яких 4 тис. крб. планувалися на матеріали для будівництва пам'ятника, а 5 тис. крб. на авторський гонорар. Однак І.П. Кавалерідзе натомість запропонував зробити цілу фігуру на горі, врахувавши те, що її буде видно здалеку [28].

Над проектом скульптор працював увесь 1926 рік, а вже в січні 1927 року був представлений макет пам'ятника в авангардному стилі кубізм. Сам автор писав, що в цій фігурі він відобразив бунтаря-велетня, символ тієї бунтівної і суперечливої епохи, в яку він жив [21]. Майданчик і матеріали для спорудження макету в натуральну величину надала адміністрація

Степового будинку відпочинку (колишній лікарняний хутір Святогірського монастиря з церквою на честь ікони Охтирської Божої Матері).

На подальше будівництво пам'ятника автор потратив і майже весь свій гонорар. Але і ті кошти не врятували б проект, якби не підтримка і допомога мешканців сіл Банного (нині Святогірськ) та Тетянівки, а також адміністрації будинку відпочинку. Баннівсько-Тетянівська сільська рада взяла на себе організацію підсобних робіт, поставляла деревину, допомагала підвозити матеріали.

В будинку відпочинку «Степовий» вирізалися з дощок лекала, оббивалися фанерою і піднімалися в гору. Зі спостережень І.П. Кавалерідзе, ці роботи виконував лише один столяр і чотири теслі. За ними йшли формувальники і чотири помічника. Шматки форми готувалися так, щоб чотири людини могли взяти частину моделі, покласти на віз і вивезти до місця зведення пам'ятника.

Влітку 1927 року розпочалося будівництво пам'ятника. Форми монтувалися одна на іншу. Монумент Артема споруджували безпосередньо на місці методом заливки бетону у встановлену форму – каркас. Рухаючись ярусами знизу-вгору, у міру як бетон «хапався», росла і 22-метрова фігура Артема. Дефіциту робочих рук і добровільних помічників І.П. Кавалерідзе не відчував. Автор сам слідкував за відливанням форм пам'ятника. Цемент для бетону привозили з Новоросійська [50].

Урочисте відкриття пам'ятника відбулося 11 вересня 1927 року і проходило в присутності багатьох тисяч робітників, солдатів, делегацій з міст і районів Донецького басейну. В одній з газет того часу («Більшовик», 1927, м. Слов'янськ) відносно відмінних рис пам'ятника зазначалось: «експресивн[ість]..., надзвичайна монументальність форм архітектурної кладки, блискуче розраховане співзвуччя окремих частин та динаміка...». Первісний вигляд монументу нагадував за фактурою природний камінь – рожевий граніт. На постаменті пам'ятника є коротка інформація про персонажа, якому він присвячений, а також відомості про авторів [21].

Дивовижним при будівництві пам'ятника була реалізація проекту на вершині крейдяної гори без спеціальних технічних засобів та механізації. Монумент вагою близько 800 тонн споруджувався безпосередньо на місці методом заливки бетону у встановлену форму – каркас, рухаючись ярусами знизу догори. Висота пам'ятника 22 метри (фігура з постаментом). Разом з фундаментом загальна висота монументу складає 27-28 метрів. Фундамент пам'ятника заглиблений в крейду на 5 м. Розрахунки будівництва каркасу пам'ятника розробили інженер-архітектор Вербенко та досвідчені майстри бетонники – родина Орленків [51].

Під час Другої світової війни, в результаті жорстоких боїв 1941-1943 рр., пам'ятник зазнав деяких втрат, отримав вибоїни від куль та снарядів.

Рішенням виконкому Донецької обласної ради депутатів трудящих № 724 від 17 грудня 1969 р. монумент був взятий під охорону держави як пам'ятник історії і монументального мистецтва місцевого значення.

До 100-ї річниці з дня народження Сергєєва в 1983 році пам'ятник був реставрований. Наукові дослідження та обміри монумента були здійснені спеціалістами історико-архітектурного заповідника у м. Святогірську під керівництвом архітектора А.Б. Дашевського. Скульптурні форми пам'ятника, що постраждали під час війни, відновлювалися за участю скульптора О. Скорих (м. Донецьк). Сам проект реставрації був виконаний інститутом «Укрпроектреставрація» (м. Київ). Безпосередньо ремонтні роботи виконувались Сумською реставраційною майстернею. Участь у роботах брав в той час голова Донецької обласної організації Національної Спілки Художників України, заслужений діяч мистецтв О. Швидких, який навіть їздив за «благодарностями» до автора в Київ [28]. Таким чином, монументальна скульптура у м. Святогірську повністю зберегла свої первісні авторські форми, але дещо втратила у фактурі бетону та кольорі.

У 1985 році були проведені роботи з благоустрою території, коли навколо пам'ятника був побудований оглядовий майданчик в ув'язці з меморіальним комплексом. В 1989-1990 рр. були проведені науково-дослідні роботи і видані нові рекомендації по технології ремонтно-реставраційних робіт по пам'ятнику Артема науково-реставраційним технологічним відділом інституту «Укрпроектреставрація» (керівник Ю.М. Стріленко, ст. інженер І.А. Іванченко). У 1991 році виконані ремонтно-відновлювальні роботи (підрядчик «РЕСТА» м. Київ). Поточні ремонтні роботи у подальшому проводились спеціалістами з промислового альпінізму ПМВП «Юніон» (м. Краматорськ) [12, с. 149, 152].

27 грудня 2001 року уряд України визначив пам'ятник у Святогірську як цінний в художньому плані пам'ятник монументального мистецтва і вніс його до Державного реєстру національної культурної спадщини. Постановою КМУ від 03.09.2009 р. № 928 був закріплений статус пам'ятки монументального мистецтва. За масштабністю творчої ідеї – це другий пам'ятник в Україні. Перший, збудований в Бахмуті у 1924 році, не зберігся.

У 2014 році монумент зазнав деяких пошкоджень. В зв'язку з чим був розроблений проект реставрації пам'ятника. Автор проекту реставрації ФОП Г.А. Дядюшенко (м. Київ) [12, с. 152]. Реставраційні роботи проведені у 2018-2019 роках. Виконавець реставраційних робіт ТДВ «Львівське спеціальне науково-реставраційне, проектно-виробниче управління «Львів-Реставрація». Підрядник – ТОВ «Мегаград ЛТД», м. Київ, ФОП Сіноліцин І.А., м. Краматорськ [49].

У 2017-2018 рр. у зв'язку з реалізацією Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди

та їхньої символіки» було підняте питання про подальше існування пам'ятника. Авторитетний мистецтвознавець, художник і видавець зі Львова Лужецький Р.С. зробив наступний висновок: «Для Кавалерідзе це була лише нагода створити щось геніальне, скульптуру небаченого масштабу, і він цією нагодою скористався. А те, що політичні хвилі в той час (а це був 1927 рік) піднесли на гребінь саме цей образ, це вже не його вина. Якщо придивитися об'єктивно, то цей монумент ні портретно, ні антропологічно не має нічого спільного з реальним образом більшовика Артема. Це абсолютно кубічна річ, за реалістичними канонами вона досить формальна і далека від дійсності. А з точки зору мистецтва – це унікальний витвір» [31].

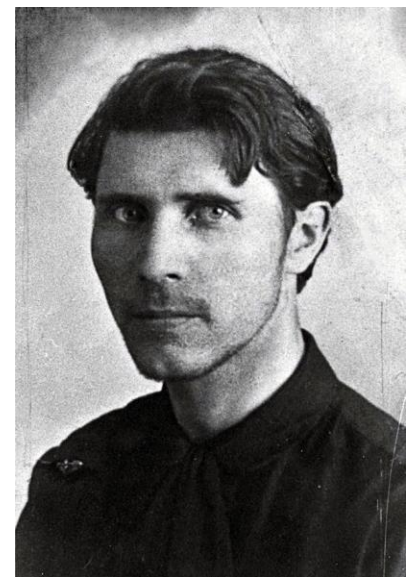
У 2022 році під час бойових дій монумент зазнав пошкоджень від обстрілів та потребує реставрації. Але доступ до об'єкта для проведення детальних досліджень поки що не можливий.

Біографічні відомості про авторів пам'ятника

Кавалерідзе Іван Петрович (1887-1978)

Іван Петрович народився 13 квітня 1887 року на хуторі Ладонському Роменського повіту (зараз с. Новопетрівка Сумської області) у селянській родині Петра Кавалерідзе – нащадка грузинського князівського роду Кхварідзе. З раннього дитинства, яке пройшло у с. Талалаївка Полтавської губернії (нині Чернігівська обл.), полюбував ліпити з глини фігурки людей і тварин [24; 27].

Художній хист хлопчика був помічений його дядьком – відомим художником і археологом, хранителем скіфського відділу Київського археологічного музею Сергієм Мазаракі, який забрав його до Києва і допоміг отримати художню освіту [27].

Спочатку Іван понад шість років навчався у приватній гімназії Валькера в майстерні відомого на той час скульптора Федора Балавенського. Його сусідом по парті у гімназії був майбутній всесвітньо відомий скульптор Олександр Архипенко. [27]. У 1906 р. вступив до Київського художнього училища в клас архітектури, а потім перевівся у клас ліплення скульптури. Закінчив училище в 1909 р. У 1909-1910 рр. Кавалерідзе навчався у Петербурзькій Академії мистецтв, у 1910-1911 рр. – у Парижі на стажуванні в приватній майстерні відомого скульптора Наума Аронсона. Працював у галузі монументальної та станкової скульптури, кіномистецтва, драматургії та мистецтвознавства [24; 28].

У 1912 р. митець був запрошений працювати художником-декоратором на кінофірмі П. Тімана та Ф. Рейнгарда. Однак його успішна кар'єра була перервана війною – у лютому 1915 р.

він був мобілізований до російської армії та закінчив школу прапорщиків у Петербурзі. Завершення війни в лютому 1917 р. зустрів у складі запасного гвардійського батальйону у Царському Селі [27].

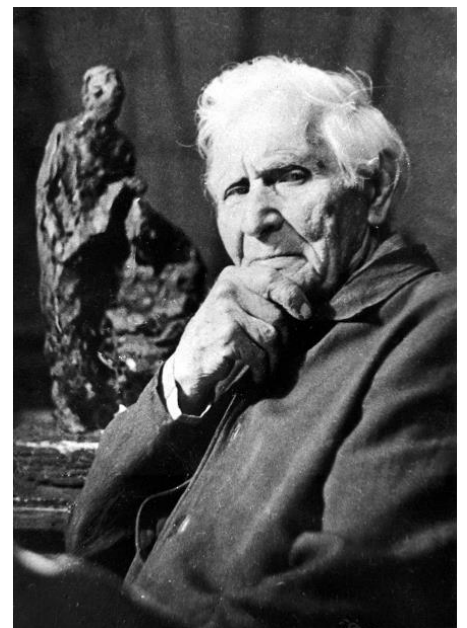
Після утворення Української Держави П. Скоропадського Іван Кавалерідзе переїхав до м. Ромни. Тут він у 1918 р. створив перший пам'ятник Т. Шевченку в повний зріст, працював у відділі народної освіти (1918-1928), викладав малювання у 6 школах і був режисером Роменського повітового пересувного робітничо-селянського театру (1925-1930) [27].

Від 1941 р. і до кінця Другої світової війни Іван Кавалерідзе керував відділом культури Київської міської управи, у тому числі і в період окупації Києва німцями. Справи здійснювали благі (допомагали євреям, рятували молодь від відправки до Німеччини, визволили з Сирецького концтабору кінооператора Володимира Войтенка, який пізніше зніме знаменитий фільм нашого земляка Леоніда Бикова «У бій йдуть одні «старики»), але так як все знаходилося під управлінням радикально налаштованих патріотів України, цілі були відповідні – створити незалежну республіку, нехай навіть під крилом гітлерівців. І майстер покинув управу, яку незабаром винищили фашисти [28]. Не дивлячись на це, після війни радянська влада звинуватила його у колабораціонізмі, заборонила працювати в кіно та виселили з квартири. Митець на запрошення театральної актриси Любові Гаккебуш оселився у її квартирі [27].

У 1950-60-х рр. Кавалерідзе повернувся до скульптурної діяльності. Працював над створенням барельєфів, якими прикрашалися будинки у Києві. На жаль, ці роботи не збереглися [27].

В 1969 році Іван Петрович Кавалерідзе отримав звання Народного артисту Української РСР. Також нагороджений орденом Червоної Зірки і медаллю. Брав участь у виставках: республіканських (з 1927), всесоюзних (з 1951), закордонних (з 1955) [24].

У творчому доробку Кавалерідзе-скульптора – 20 пам'ятників і сотні станкових робіт. Серед них – пам'ятники княгині Ользі (Київ, Михайлівська площа, конкурс 1910, зведений 1911; зруйнований 1919, відновлений 1996), Тарасу Шевченку (Ромни, 1918; Полтава 1925; Суми, 1926 – зруйнований в 1953 р. (Микита Хрущов побачив у творчості Кавалерідзе прояви «кавказького сепаратизму», також генсеку дуже не подобався кубізм)), пам'ятники Артему у Бахмуті (конкурс 1923 в Харкові, зведений 1924, 1943 зруйнований фашистами) та Святогірську (1927), Григорію Сковороді (Лохвиця, 1922; Київ, 1977), пам'ятник Богданові Хмельницькому (Чернігів, 1956), Леніну з комсомольцями,

скульптурний портрет Федора Шаляпіна (1909), скульптурні композиції «Мільйон років» (1953), «Амвросій Бучма в ролі Миколи Задорожного» (1954), «Прометей» (1962), «Лев Толстой» (1965), «Святослав у бою», «Запорожець на коні», «О. Пушкін і М. Гоголь», «Марко Кропивницький», «Летять журавлі» та ін.; меморіальних таблиць і горельєфів. Він також є автором проєктів пам'ятників для могили Т.Г. Шевченка в Каневі (1936), Богдану Хмельницькому в Кобеляках (1962) та Ярославу Мудрому (проект 1944-1960 рр., встановлений у 1997 році біля Золотих воріт у Києві) [20; 21; 24; 27].

Як режисер поставив «Наталку Полтавку», «Трактирницю», «Лісову пісню» та ін. В подальшому, працював на Одеській, потім Київській кіностудіях. Сучасні мистецтвознавці (О. Мусієнко, С.Бондаренко та ін.) називають його «основоположником українського історичного кіно, який за режисерським талантом не поступався О. Довженку та С. Ейзенштейну», а його творчість – «однією з найплodючіших гілок українського національного кінематографу, що була жорстоко обрубана радянською владою» [27].

Митець помер 3 грудня 1978 р., похований на Байковому кладовищі. Його творча діяльність тривала аж 70 років та залишила Україні багату культурну спадщину.

1987-й рік був оголошений ЮНЕСКО роком Івана Кавалерідзе – на честь 100-річчя з дня його народження і назвала всесвітньо відомого скульптора «українським Мікеланджело» [21]. у 1993 р. На вшанування пам'яті про скульптора в Києві в будинку, де він у 1911 р. працював над пам'ятником княгині Ользі (Андріївський узвіз, 21), відкрито музей-майстерню [27]. Посмертним визнанням майстерності Кавалерідзе став пам'ятник Ярославу Мудрому, встановлений в 1997 році поблизу Золотих Воріт Києва. В його основу покладена статуетка князя, створена Іваном Петровичем в кінці 1950-х рр. [28].

Вербенко Г.В.

Архітектор-інженер, який здійснював загальне інженерне керування підготовкою розрахунків та будівництвом пам'ятника на Лисій горі у сел. Банне (зараз м. Святогірськ) [51].

Родина Орленків.

Вважалися майстрами по бетону та металу, які працювали з І.П. Кавалерідзе. Родина Орленків – це 3 брати (Іван, Семен і Григорій) і їх сини, які мешкали у м. Києві і мали свою ливарну майстерню, де займалися виготовленням виробів для оздоблення будівель, пам'ятників [12, с. 144; 26, с. 56; 43, с. 322]. Також працювали як будівельники, виготовляючи каркаси для пам'ятників, зокрема І.П. Кавалерідзе, і були досвідченими бетонниками. Перший творчий тандем І.П. Кавалерідзе і родини Орленків відбувся у 1911 р., починаючи ще з будівництва пам'ятника «Історичний шлях» у м. Києві [12, с. 144; 26, с. 56; 33]. За відомостями історика, краєзнавця і дослідника історії м. Києва М.Б. Кальницького куратор робіт над пам'ятником «Історичний шлях», відомий скульптор Ф.П. Балавенський, познайомив Івана Кавалерідзе з

відомим архітектором-новатором В.В. Городецьким, який в свою чергу порекомендував йому майстрів по бетону Орленків [22]. Родина Орленко виконувала підготовчі роботи зі встановлення каркасів пам'ятників Т.Г. Шевченку в Ромнах, Полтаві, Сумах та інших пам'ятниках І.П. Кавалерідзе [43, с. 322]. Володіли особливою рецептурою бетону з додаванням тертого мармуру, завдяки якому застиглий бетон виявлявся більш міцним і набував специфічних відтінків [12, с. 144; 33]. У Орленків існували і інші, відомі тільки їм, рецептури бетонів з додаванням різного роду кам'яних домішок, скла [26, с. 55, 62]. Скульптор так характеризував родину Орленко у своїх спогадах: «То були майстри – золоті руки, чарівники своєї справи. Вони знали секрет, як перетворити цемент у благородний мармур, щоб потім з допомогою скампелів надавати йому будь-якої фактури... Чудодійники Орленки вміли не лише формувати скульптуру, відливати її чи набивати з бетону, а якщо потрібно – зробити розрахунки каркаса для першої – ліпшої статуї чи групи. Коли 1927 року на Святогірських крейдяних скелях над Дінцем зводилась 28-метрова бетонна постать Артема, Орленки протягом однієї ночі дали точні розрахунки каркаса – і на вагу, і на парусність (тобто на опір вітру). А коли робився каркас для цієї велетенської статуї, запропонували спосіб в'язати двотаврові балки залізними кільцями» [51].

Біографічні відомості про особистість, з якою пов'язаний пам'ятник

Кавалерідзе І.П. писав, що в пам'ятнику він відобразив бунтаря-велетня, символ бунтівної і суперечливої епохи періоду 1917 – поч. 1920-х рр., в яку він жив [21]. Прообразом створення символу став перший голова Донецького губвиконкому Артем (справжнє прізвище, ім'я та по батькові Сергєєв Федір Андрійович; 18(06).03. 1883 – 24.07.1921) – революціонер, державний та профспілковий діяч радянського періоду.

Народився в с. Глебово (нині село Глебовщина Курської обл., Росія) в заможній селянській родині. В 1901-02 рр. навчався у Вищому технічному училищі в Москві, звідки виключений за революційну діяльність.

Від 1902 р. став членом РСДРП, був агентом газети "Искра" в Україні, потім очолював Харківську більшовицьку організацію. В березні 1907 р. за пропагандистську та організаційну роботу був заарештований, за вироком суду з 1909 р. – на заслання в Сибіру, звідки в серпні 1910 р. втік до Австралії та перебував там до 1917 р. [6].

З початком революції 1917 р. повернувся на Україну та одразу опинився в гущі подій. З 1917 р. став секретарем Донецько-Криворізької обласної організації РСДРП(б) та Харківського обласного бюро профспілки металістів, потім очолив більшовицьку фракцію Харківську раду робітничих депутатів. У листопаді 1917 р. обраний головою Харківської ради робітничих і солдатських депутатів, а потім головою губернського ревкому. В грудні 1917 р. увійшов до складу Народного секретаріату (перший радянський уряд в Україні), обіймаючи посаду наркома промисловості та торгівлі [6].

У 1918-1920 роках Артем спочатку очолив Раду Народних Комісарів Донецько-Криворізької Радянської Республіки (ДКРР), потім був заступником голови Тимчасового робітничо-селянського уряду України, а у 1920 році він став головою Донецького губернського виконавчого комітету, а також членом ЦК КП(б) України та Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету.

З листопада 1920 до січня 1921 працював секретарем Московського комітету ВКП(б), активно дискутував з опонентами про профспілки [51]. Від лютого 1921 р. після закінчення громадянської війни Артем очолював ЦК Всеросійського союзу гірників, мріяв про створення червоного Профінтерну гірників, який охопив би шахтарів усього світу [6]. Особливою турботою Артема стає відродження Донбасу [51].

Загинув Артем 24 липня 1921 року під час випробування аеровагону. Похований біля Кремлівської стіни в Москві [6; 51].

Іменем Артема названо багато селищ, міст, шкіл і заводів Української РСР. В 1924 р. на честь Артема м. Бахмут було перейменовано на Артемівськ (в 2015 р. історичну назву повернено) [6].

Характеристика і історико-культурна цінність «Пам'ятника авторства видатного скульптора І.П. Кавалерідзе»

Пам'ятник розташований на вісі комплексу, розташованому на горі Лисій, і завершує його перспективу у північному напрямку. Завдяки своєму положенню відіграє домінуючу композиційну роль. Орієнтація майданчика – з північного заходу на південний схід, орієнтація об'єкта – на північний захід. Орієнтація продиктована з одного боку вододілом гори, з іншого – широтою огляду його з лівого берега Сіверського Дінця. Залізобетонний пам'ятник загальною висотою 27-28 метрів складається з фігури, постаменту та невеликого сучасного майданчика, що поєднаний з майданчиком меморіального комплексу. На пам'ятнику відсутня жодна радянська або комуністична символіка [21].

Велетенська мезоморфна чоловіча фігура у повний зріст має значні розміри – її висота 22 метри. Кремезний чоловік з фізично міцним тілом зображений в момент поступу. Динаміка руху підкреслена положенням і напруженням м'язів шиї, рук, ніг, торсу.

Чоловік одягнений в польову військову форму 1919 – поч. 1920-х рр.¹ Рукави гімнастерки на обох руках заковані до ліктьового суглоба, так, як начебто чоловік готовий до будь-якої роботи. Чоловік рухається з розправленими плечима, здається, що він вдихає повними грудьми. Корпус тіла трохи вигнуто вперед та нахилене назад через динаміку підйому.

Голова чоловіка зображена в гордо піднятому вигляді, мов би оглядаючи краєвид. Обличчя його зосереджене, сповнено мужності і впевненості. Ліва рука трохи зігнута в лікті, відведена трохи назад як при ходьбі. В руці кашкет. Права рука зігнута в лікті, винесена вперед та напружена так, ніби при впевненому ствердженні при диспуті. Напруженості додає міцно стиснутий кулак. Кулак з геометричних форм надає ще більшої потужності загальному вигляду. Ноги розташовані так, як добре виявляється динаміка руху вперед і вгору. Ліва нога фігури випрямлена та напружена, твердо стоїть на основі, права зігнута в коліні.

Постамент пам'ятника має висоту 5 м та розташований на заглибленому на 5 м в крейдяну гору фундаменті. Постамент являє собою складну динамічну ступінчасту структуру, утворену з трьох різних за розмірами монолітних паралелепіпедів. Нижні два паралелепіпеди, що перетинаються в діагональному напрямку, є основами для опор ніг фігури. Менший з них є опорою лівої ноги фігури, а великий – правої, при тому менший зроблений таким чином, щоб зробити візуальний поступовий перехід від тераси пагорба подібно сходам. Третій об'єм, що має створену двома паралелепіпедами Г-подібну форму і поставлений вузькою стороною поверх великого, але зі значним зміщенням ближче до північного краю постаменту, є суто конструктивним елементом для влаштування рівноваги та розподілу навантаження у місці вертикальної осі фігури чоловіка. Більшій динаміки постаменту додало його композиційне поєднання з двома оглядовими майданчиками, розташованими на різних рівнях, і сходів, що їх з'єднують.

Пам'ятник зберігає «живий зв'язок» часу між епохами і людьми, відображає ідеали і рушійні сили минулого історичного часу, відлунює енергію могутніх перетворень і є предтечею трагічних подій, як неминучий наслідок цих перетворень. Пам'ятник надзвичайно художньо та експресивно відображає бунтаря-велетня – символ тієї бунтівної і суперечливої епохи, в яку він жив [21]. Монумент є свідком особливого періоду в культурному вимірі суспільного життя України 20-х рр. XX ст. Монументальність Пам'ятника – це перш за все вираження величності духу та поетичної сили, яким підпорядковано форми скульптури.

¹ В комплект військової польової форми входили кашкет з околицем (без армованих вставок), гімнастерка на випуск, яка з'являлася на рівні поясу шкіряним ремнем з пряжкою, галіфе, заправлені в чоботи з високою халявою [5].

При створенні пам'ятника І.П. Кавалерідзе застосував особливу виконавську техніку монументального мистецтва – кубізм¹. Пам'ятник Артему вважається одним з зразків застосування цієї стилістики [21]. Кубістські методи подачі спонукали автора думати про скульптуру як про побудовану засобом геометризації, а не лише змодельований об'єкт або тесану композицію. При виготовленні пам'ятника були використані саме такі контури і форми, використані свідомо на користь безпосереднього відчуття та емоцій по розташуванню поверхонь, для підкреслення динамічного виразу.

Історико-культурна цінність монумента. Пам'ятник значною мірою зберіг автентичність. Збереглися: форма, розміри і матеріальна структура об'єкта згідно з задумом майстра: постамент і скульптура з залізобетону (їх параметри, архітектурно-художнє і конструктивне вирішення), положення пам'ятника на ділянці та в композиційно-просторовій структурі ландшафту і забудови правого берега Сіверського Дінця. Ці перераховані компоненти є предметом охорони цього твору мистецтва. Мінімально втрачені фактура бетону та колір через особливості проведення реставрацій, але це не вплинуло на загальне вирішення об'єкта.

Монумент «Пам'ятник авторства видатного скульптора І.П. Кавалерідзе» як об'єкт культурної спадщини національного значення згідно Постанови КМУ від 22 травня 2019 р. № 452 відповідає таким критеріям:

- має значний вплив на розвиток культури країни:
 - монументальна скульптура є первотвором, майже антикварним твором мистецтва, що складає національне надбання України. Монументальні скульптури авангардного стилю 1-ї трет. XX ст. в Україні налічують поодинокі екземпляри. Пам'ятник є єдиним в Європі зразком цього стилю такого значного розміру [21];
 - являє собою одну з візитівок, яка ідентифікує Донеччину і м. Святогірськ як частину України, що відображено в путівниках, листівках, туристичних картах і схемах;
 - є видатним туристичним об'єктом України;
 - є невід'ємною частиною панорам та видів на ландшафт та забудову правого берега ріки Сіверський Донець, що є визначним для України проявом створення об'ємно-просторового гармонійного поєднання природних об'єктів, ансамблю монастиря та монументальної скульптури;
 - унікальний для України періоду 1-ї трет. XX ст. випадок створення монументальної скульптури великого розміру за межами міської забудови з монолітного залізобетону;

¹ Кубізм – авангардна течія в образотворчому мистецтві поч. XX ст. Кубізму притаманні підкреслено геометризовані форми, прагнення подрібнити об'єкти на стереометричні складові (площини, лінії). Гончарова Н.С., художниця-авангардистка, в 1912 р. відзначала, що «кубізм – річ хороша, але не зовсім нова... в цьому ж стилі виконані і скіфські кам'яні баби...». У скульптурі кубістичні прийоми трактування форми використовували І.П. Кавалерідзе, О.П. Архипенко, Ж. Ліпшиц, Й. Чакі та ін. [29; 30].

• репрезентує шедевр творчого генія, є етапним твором видатного митця:

- І.П. Кавалерідзе завдяки видатним творам своєї мистецької спадщині залишив помітний слід в українській культурі, серед яких і пам'ятник у Святогірську. Майстерність авторського виконання, надзвичайна монументальність скульптурних форм, блискуче розраховане співзвуччя окремих частин та динаміка – характерні риси авторського рішення І.П. Кавалерідзе;

- виконане на високому професійному рівні завдання поєднання скульптури та існуючого ландшафту і архітектурного комплексу;

- автор пам'ятника має високий рівень всесвітнього визнання. 1987-й рік був оголошений ЮНЕСКО роком Івана Кавалерідзе та він був названий «українським Мікеланджело» [21]. Про визнання генію майстра свідчить також те, що три його скульптурних об'єкта за часів незалежної України були відтворені наново [24; 27];

• є витвором мистецького стилю:

- пам'ятник є прикладом втілення авангардного стилю кубізму в скульптурі, який відноситься до періоду 1920 – поч. 1930-х рр., з характерно вираженими рисами і стильовим виконанням твору;

- об'єкт відображений в джерелах з монументального мистецтва професійного напрямку, як значний приклад стилістики кубізму;

- пам'ятник є свідченням певного етапу історичного розвитку монументального мистецтва та займає гідне місце в культурному просторі монументалістики початку ХХ ст.

Список джерел інформації

1. Artem [Ел. ресурс] / Internet Encyclopedia of Ukraine. Canadian Institute of Ukrainian Studies. – Режим доступу:

<https://www.encyclopediaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages%5CA%5CR%5CArtem.htm>

(останній перегляд: 20.04.2023).

2. Блюміна І. Мікеланджело ХХ століття // Культура і життя. – 1997. – № 15.

3. В Святогорске на горе Артёма открыт мемориальный комплекс "Блок памяти" [Ел. ресурс] / Сайт видання «Остров». – Режим доступу: <https://www.ostro.org/ru/news/v-svyatogorske-na-gore-artyoma-otkryt-memoryalnyj-kompleks-blok-pamyaty-i4399>

(останній перегляд: 21.04.2023).

4. Вечерський В.В. Святогірська лавра // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. – К.: Наукова думка, 2012. – Т. 9: Прил. – С. – С. 484. – ISBN 978-966-00-1290-5.

5. Военная форма РККА (1918-1935) [Ел. ресурс] / Енциклопедичний сайт «ru.wikipedia.org». – Режим доступу:

[https://ru.wikipedia.org/wiki/Военная_форма_РККА_\(1918—1935\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Военная_форма_РККА_(1918—1935)) (останній перегляд: 25.05.2023).

6. Ганжа О.І. Артем (Сергеев Федір Андрійович) [Ел. ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 1: А-В / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К.: В-во "Наукова думка", 2003. – 688 с.: іл. – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Artem_F (останній перегляд: 01.05.2023).

7. Геологічна пам'ятка природи [Ел. ресурс] / Енциклопедичний сайт «uk.wikipedia.org». – Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Геологічна_пам%27ятка_природи#:~:text=Геологічні%20пам%27ятки%20природи%20\(рос,естетичну%20цінність%20і%20охороняються%20державою](https://uk.wikipedia.org/wiki/Геологічна_пам%27ятка_природи#:~:text=Геологічні%20пам%27ятки%20природи%20(рос,естетичну%20цінність%20і%20охороняються%20державою) (останній перегляд: 20.04.2023).

8. Геологічні пам'ятки України. Т. 4 / В.П. Безвинний, С.В. Білецький, О.Б. Бобров [та ін.]; за ред. В.І. Калініна, Д.С. Гурського. – Львів: ЗУКЦ, 2011. – 280 с. – ISBN 978-966-1518-90-1.

9. Гермон (гора) [Ел. ресурс] / Енциклопедичний сайт «uk.wikipedia.org». – Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Гермон_\(гора\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Гермон_(гора)) (останній перегляд: 20.04.2023).

10. Гордо О. Физик Ландау может стать невольным разрушителем меловой горы в Святогорске [Ел. ресурс] / Сайт новин «КР.UA». – Режим доступу: <https://kp.ua/life/237940-fyzyk-landau-mozhet-stat-nevolnym-razrushitelem-melovoi-hory-v-sviatohorske> (останній перегляд: 23.04.2023).

11. Дєдов В.М. Історичний музей святогірського історико-архитектурного заповідника. Путівник по експозиційних залах. – Донецьк, 2012. – 40 с. – ISBN 978-617-638-129-7.

12. Дєдов В.М. Святогірський історико-архітектурний заповідник. Збереження, дослідження, реставрація культурної спадщини. 1980-2015 / В.М. Дєдов. – Харків: «Dobrinin-V», 2016. – 330 с.: іл. – ISBN 978-966-1632-51-5.

13. Дєдов В.М. Творчі здобутки Івана Кавалерідзе в Донбасі. Науково-популярний нарис. – Слов'янськ: «Печатный двор», 2002. – 78с., іл.

14. Дєдов В.Н. Святогорское имение и его владельцы с конца XVIII до начала XX века [Текст] / В.Н. Дєдов. – Донецк: журнал «Донбасс», ООО «РА «Ваш имидж», 2010. – 56 с. – ISBN 966-108-15-8.

15. Дєдов В.Н. Святые Горы. Иллюстрированная история. – Донецк: Донбасс, ООО «РА «Ваш имидж», 2014.

16. Дєдов В.Н. Славяногорск: Путеводитель [Текст] / В.Н. Дєдов. – Донецк: Донбасс, 1984. – 56 с., 8 л. ил.

17. Дєдов В.Н. Славяногорск. Путеводитель. Изд. 2-е. – Донецьк: Донбас, 1988.

18. Ермон [Ел. ресурс] / Энциклопедический сайт «АКАДЕМИК». – Режим доступа: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/biblerus/69484/Ермон> (последний просмотр: 20.04.2023).

19. История рабочих Донбасса: В 2 т. – К.: Наук. думка, 1981. – Т.1. – 321 с.; Т.2. – 430 с.

20. Кавалеридзе Иван Петрович [Ел. ресурс] / Сайт «Вікіпедія». – Режим доступа: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B0%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B4%D0%B7%D0%B5_%D0%86%D0%B2%D0%B0%D0%BD_%D0%9F%D0%B5%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87 (последний просмотр: 20.04.2023).

21. Какая судьба ждёт памятник Артему в Святогорске: от демонтажа до восстановления [Ел. ресурс] / Современный сайт городов Славянск и Святогорск. – Режим доступа: <https://slavgorod.com.ua/news/article/22172/> (последний просмотр: 20.04.2023).

22. Кальницкий М. Памятник княгине Ольге – утраченный и возвращённый [Ел. ресурс] / Сайт живого журнала «LiveJournal». – Режим доступа: <https://mikhailiv.livejournal.com/99691.html> (последний просмотр: 25.04.2023).

23. Каталог скульптуры И.П. Кавалеридзе в муниципальных музеях м. Киева [Текст]. – Харьков : ФОП Панов А. М., 2017. – 220 с.: ил.

24. Киевский художник Кавалеридзе Иван Петрович [Ел. ресурс] / Сайт «Соцреализм. Киевский клуб коллекционеров». – Режим доступа: <https://sorealizm.com.ua/gallery/artist/kavaleridze-ip-1887> (последний просмотр: 20.04.2023).

25. Київ (Фотоальбом) / Вступна стаття Д.В. Малакова, упоряд. Н.Д. Прибегі. – К.: Мистецтво, 2001. – 160 с.: ил. – ISBN 908-677-006-3.

26. Климов О.В. На берегах шести річок [автобіогр. спогади] / Олександр Климов. – Ч. 3: На берегах Сули і Псла. Роменщина і Сумщина. – Суми: вид-во «Ярославна», 2015. – 496 с.: ил. – ISBN 978-966-566-607-3.

27. Климович Н. Иван Петрович Кавалеридзе (1887-1978) [Ел. ресурс] / Сайт «Центральный державний архів-музей літератури і мистецтва України». – Режим доступа: <https://csamm.archives.gov.ua/2022/04/13/ivan-petrovych-kavaleridze-1887-1978/> (последний просмотр: 20.04.2023).

28. Кривцун А. Как «украинский Микеланджело» Иван Кавалеридзе создал святогорского великана [Ел. ресурс] / Сайт «DONBASS.UA». – Режим доступа: <https://donbass.ua/news/region/2012/04/14/kak-ukrainskii-mikelandzhelo-ivan-kavaleridze-sozdal-svjatogorskogo-velikana.html> (последний просмотр: 20.04.2023).

29. Кубизм [Ел. ресурс] / Сайт «Википедия – свободная энциклопедия». – Режим доступа: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%83%D0%B1%D0%B8%D0%B7%D0%BC> (последний просмотр: 20.04.2023).

30. Кубистская скульптура [Ел. ресурс] / Сайт «HISOUR. История культуры». – Режим доступу: <https://www.hisour.com/ru/cubist-sculpture-34714/> (останній перегляд: 20.04.2023).

31. Лужецький Р. Як декомунізувати Артема і врятувати Кавалерідзе [Ел. ресурс] / Інтернет-видання «Історична правда». – Режим доступу: <https://www.istpravda.com.ua/columns/5c015e121e7f5/> (останній перегляд: 20.06.2023).

32. Мащенко М. Иван Кавалерідзе // Культура і життя. – 1997. – № 12.

33. Мигаль М. Здесь воссияет благодать... В Киеве будет восстановлен памятник княгине Ольге, апостолу Андрею Первозванному, славянским просветителям Кириллу и Мефодию [Ел. ресурс] / Офіційний сайт газети «Зеркало недели». – Режим доступу: https://zn.ua/ART/zdes_vossiayet blagodat v kieve budet vosstanovlen pamyatnik knyagine olge, apostolu andreyu pervozv.html (останній перегляд: 20.04.2023).

34. Національний природний парк «Святі гори». Інформація про парк [Ел. ресурс] / Офіційний веб-сайт НПП «Святі гори». – Режим доступу: <https://npp-svyatygory.com.ua/basic.html> (останній перегляд: 24.04.2023).

35. Нестеренко Н. Митець рідкісного таланту // Урядовий кур'єр. – 2002. – № 71.

36. Німенко А. Кавалерідзе – скульптор. – К.: Мистецтво, 1967. – 74 с.

37. Памятник Артему в Святогорске [Фото] / Сайт «Отдых в лесу, у реки, у озера». – Режим доступу: <http://turist.dn.ua/svyatogorsk/artem.html> (останній перегляд: 20.04.2023).

38. Памятники истории и культуры Украинской ССР: Каталог-справочник [Текст] / [Под ред. П.Т. Тронько]. – К.: Наукова думка, 1987. – 736 с., ил.

39. Пірко В.О. Заселення Донеччини у XVI-XVIII ст. (короткий історичний нарис і уривки з джерел) [Текст] / Український культурологічний центр / В.О. Пірко. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2003. – 180 с. – ISBN 966-7804-56-9.

40. Прокофьев В.А., Могилевский Б.Л. Наш Артем. – М.: изд-во «Московский рабочий», 1980. – 250 с.

41. Першак Д. Революцией рожденный // Донбасс. – 1965. – № 5.

42. Святогорская Лавра и Святогорск после боев (2022 г.) [Ел. ресурс] / Оф. сайт «Страна.уа». – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=Mk6zBzw59Fw&t=419s> (останній перегляд: 22.04.2023).

43. Рожкова Л.І. Меморіальна Шевченкіана Сумщини: сторінки історії / Л.І. Рожкова // Сіверщина в історії України: Зб. наук. пр. – К.: Глухів, 2014. – Вип. 7. – С. 319-323.

44. Россияне снимают в Святогорске скандальный фильм о Ландау [Ел. ресурс] / Сайт інформаційної агенції «FOCUS.UA». – Режим доступу: <https://focus.ua/ukraine/123987> (останній перегляд: 23.04.2023).

45. Святогорский историко-архитектурный заповедник: путеводитель / В.Н. Дедов. – Донецк: Ваш имидж, 2007. – 38 с.: карты, фото.

46. Святые Горы Надежды Кохановской. Библио-Бюро Стрижева-Бирюковой [Ел. ресурс] / Сайт «Проза.ру». – Режим доступа: <https://proza.ru/2016/01/27/243> (останний перегляд: 22.04.2023).

47. Синько Р. Творець Прометея // Культура і життя. – 1997. – № 15.

48. Святогірськ [Ел. ресурс] // Сайт «Вікіпедія». – Режим доступа: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B2%D1%8F%D1%82%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA> (дата звернення: 20.04.2019).

49. У Святогірську реставрують пам'ятник Артему [Ел. ресурс] / Офіційний сайт Донецької обласної державної адміністрації. – Режим доступа: <https://dn.gov.ua/news/u-svyatogirsku-restavruyut-pamyatnik-artemu> (останний перегляд: 25.04.2023).

50. Фавор [Ел. ресурс] / Энциклопедический сайт «ru.wikipedia.org». – Режим доступа: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Фавор> (останний перегляд: 20.04.2023).

51. Федько А. Артем (Сергеев Федор Андреевич) [Ел. ресурс] / Сайт «Донецк. История. События. Факты». – Режим доступа: <https://infodon.org.ua/pedia/112> (останний перегляд: 20.04.2023).

52. Фетисенко О.Л. Кохановская (Н.С. Соханская) о Святогорском монастыре. Доклад на III Международной научно-практической конференции «Святогорские чтения». 24 декабря 2021 г., г. Святогорск, Свято-Успенская Святогорская Лавра [Ел. ресурс] / Оф. сайт Свято-Успенської Святогірської Лаври. – Режим доступа: <https://svlavra.church.ua/istoriya/publikacii/materialy-konferencij/koxanovskaya-n-s-soxanskaya-o-svyatogorskom-monastyre/> (останний перегляд: 22.04.2023).

53. Хермон [Ел. ресурс] / Сайт онлайн-бібліотеки Товариства «Вартова Башта». – Режим доступа: <https://wol.jw.org/uk/wol/d/r15/lp-k/1200272681> (останний перегляд: 22.04.2023).

Ілюстративні матеріали

Рисунок 1 – Загальний вигляд монумента з півночі в 1927 р.

Рисунок 2 – Загальний вигляд монумента зі сходу в 1945 р.

Рисунок 3 – «Пам'ятник авторства видатного скульптора І.П. Кавалерідзе» в панорамі ландшафту та історичної забудови правого берега ріки Сіверський Донець, 1954 р.

Рисунок 4 – Загальний вигляд комплексу монументів: ліворуч – Пам'ятник авторства видатного скульптора І.П. Кавалерідзе, праворуч – обеліск на братській могилі радянських воїнів.
Фото 1963 р.

Рисунок 5 – Загальний вигляд з південного заходу Лисої гори та монумента під час монтування декорацій до екранізації фільму, 2010-2013 рр.

Рисунок 6 – Загальний вигляд монумента з повітря під час реставрації, 2018 р.

Історичну довідку склали:
канд. арх.

Губанов О.В.

канд. іст. наук

Довбня О.А.

Дата складання: 19.05.2023 р.

АКТ стану збереження

18.05.2023 р.

дата

№ 1

Найменування об'єкта: «Пам'ятник авторства видатного скульптора І.П. Кавалерідзе»

Загальний стан

- ☐ добрий
- ☐ задовільний
- ☒ незадовільний
- ☐ аварійний

Стислий опис стану. Скульптура і постамент зараз знаходяться в незадовільному стані. Хоча «Пам'ятник авторства видатного скульптора І.П. Кавалерідзе» був відреставрований у 2018-2019 рр., на його сучасний стан безпосередньо вплинули військові дії 2022 року. Від потрапляння двох снарядів є наявні руйнування. На північно-західному та північно-східному боках постаменту і фігури чоловіка наявні численні сліди вибоїн від ураження осколків снаряду, що розірвався поруч з пам'ятником. В південно-західній частині постаменту є сліди від безпосереднього потрапляння снаряду, внаслідок чого утворилася вибоїна в ребрі паралелепіпеду, який є опорою правої ноги фігури чоловіка. Також від потрапляння цього снаряду на південному боці постаменту і переважно ніжній частині скульптурної фігури чоловіка є численні сліди вибоїн від ураження осколків.

Також одним з негативних чинників є потрапляння вологи на пошкоджені ділянки пам'ятника, яка разом з різкими температурними коливаннями може спонукати утворенню додаткових тріщин і руйнацій його автентичної структури.

Очевидно, що з-за струсів, викликаних вибухами, знову утворились тріщини і в інших частинах об'єкту. Але доступ до об'єкта для проведення детальних досліджень поки що не можливий.

Ділянка навколо (майданчик та сходи) доглянута, але деякі його частини мають пошкодження внаслідок обстрілів і через це потребують відновлення.

Збереження автентичності об'єкта:

- ☐ повністю
- ☒ частково втрачений
- ☒ 1 % - 20 % втрат
- ☐ 21 % - 50 % втрат

- ☐ 51 % - 80 % втрат
☐ 81 % - 99 % втрат
☐ повністю втрачений

Опис перебудов, втрат та історичних нашарувань.

Перші втрати на Пам'ятнику виникли у 1941-1943 рр., під час бойових дій Другої світової війни. Пам'ятник отримав вибоїни від куль та снарядів.

У 1982 р. під час проведення науково-дослідного обстеження стану пам'ятника було встановлено численні пошкодження цілісності автентичного бетону. Було зафіксовано 150 різного роду дефектів на монументі, від тріщин в бетоні до фрагментарних втрат. В результаті проведених у 1983 р. реставраційних робіт дефекти були прибрані, але монумент був ззовні пофарбований у білий колір. Проведені у 1983 р. роботи дещо змінили первісний вигляд монумента і призвели до втрати грубої фактури бетонної поверхні, яка залишалася незмінною від початку його створення. У 1985 р. було проведено роботи з благоустрою зі створення навколо монумента зручних оглядових майданчиків 2-х рівнях з бетонною огорожею висотою близько 0,5 м. У 1991 р. при виконанні поточних робіт пам'ятника його поверхню було вкрито розчином на основі клею «Циокрін» з подальшою гідрофобізацією кремнійорганічним сиолом. З сер. 1990-х і до 2005 рр. на монументі неодноразово проводилися поточні ремонтні і профілактичні роботи, які привносили певні нашарування на зовнішню поверхню пам'ятника. Під час чергової реставрації монумента у 2018 р. на пам'ятці за рахунок використання сучасних реставраційних сумішів закордонного виробництва було усунуто багато дефектів і втрат частини матеріалу, а також зроблено додаткові укріплення частини її конструкції.

У 2022 році під час бойових дій знов виникли втрати на Пам'ятнику. Пам'ятник отримав вибоїни, які призвели до часткової втрати автентичного матеріалу пам'ятника.

Наявність інженерних мереж та інженерного обладнання на території об'єкта. На території пам'ятника інженерні мережі відсутні.

Інформація про геологічні дослідження геологічні дослідження не проводилися.

Підписи

Директор
 ТОВ «НДПЦ «Історико-
 архітектурна спадщина»,
 канд. арх.

Губанов О.В.

Канд. іст. наук

Довбня О.А.

ДОКУМЕНТАЦІЯ, ЩО ДОДАЄТЬСЯ

Supreme Certifying Commission of Ukraine

Supplement
to diploma ДК №047555
(without the diploma it is invalid)

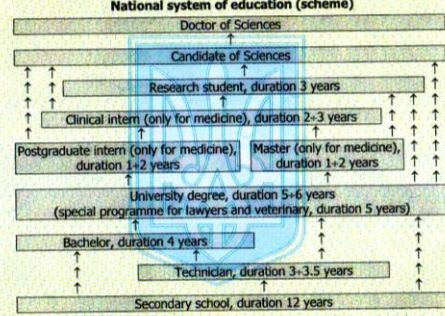
- Personal information**
First name: **Olexiy**
Middle name: **Volodymyrovych**
Last name: **Gubanov**
- Qualification-defining information**
Graduation: **Candidate of Sciences**
(comparable to the academic degree of Doctor of Philosophy, Ph.D.)
Main speciality: **Architecture**
(theory of architecture, restoration of architecture monuments)
Name and status of scientific establishment: **Kharkiv State Technical University of Civil Engineering and Architecture of the Ministry of Education and Science of Ukraine**
- Information about qualification level**
Entry level: **Complete higher education**
(equivalent to the university degree) (and professional training for Medical Doctors)
- Matter of education and results achieved**
Examinations: **Theory of architecture, restoration of architecture monuments: "excellent"**
Foreign language (English): "excellent"
Philosophy: "excellent"
Thesis: **2008**
Title of thesis: **Composite-spatial principles of ensembles formations in the period of 30–50th XX century in the historical centers of Donbass region cities**

Supreme Certifying Commission of Ukraine

5. Information about qualification functions
Continuation of access to education:
Second academic degree "Doctor of Sciences"

6. Additional information

National system of education (scheme)

7. Certification of supplement
Date: **19 December 2008**

Signatures:

Office: **Head** **Scientific Secretary**

Seal:

Supplement has been prepared according to model developed by European Commission, Council of Europe and UNESCO/SEPS

ВИЩА АТЕСТАЦІЙНА КОМІСІЯ УКРАЇНИ

ДИПЛОМ
КАНДИДАТА НАУК

ДК №020830
видано
Довбні
Ользі Анатоліївні

Рішення президії Вищої атестаційної комісії України від *12 листопада 2008* року (протокол № *4-11/9*)

м. Київ

ВИЩА АТЕСТАЦІЙНА КОМІСІЯ УКРАЇНИ

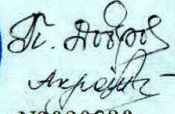
Рішенням спеціалізованої вченої ради
Донецького національного університету
Міністерства освіти і науки України

на підставі прилюдного захисту дисертації
Довбні
Ользі Анатоліївні
присуджено науковий ступінь

КАНДИДАТА
історичних наук
зі спеціальності
історія України

ДК №020830

ФОТОФІКСАЦІЯ СУЧАСНОГО СТАНУ ОБ'ЄКТА

Фото загального вигляду

Рисунок 1 – Загальний вигляд монумента «Пам'ятник авторства видатного скульптора І.П. Кавалерідзе» у Святогірську: 1) з південного заходу; 2) з північного заходу; 3) з південного сходу; 4) з північного сходу.

Фото об'єкта в контексті (навколишньому середовищі)

Рисунок 2 – Розташування монумента на панорамі правого берега Сіверського Дінця з боку готелю «Зелений Гай». Серпень 2019 р.

Рисунок 3 – Розташування монумента на панорамі Лисої гори з боку мосту. Серпень 2019 р.

Рисунок 4 – Вигляд монумента з боку меморіального комплексу 2-ї Світової війни.

Рисунок 5 – «Пам'ятник авторства видатного скульптора І.П. Кавалерідзе» разом з меморіальним комплексом. Вигляд з повітря. Серпень 2019 р.

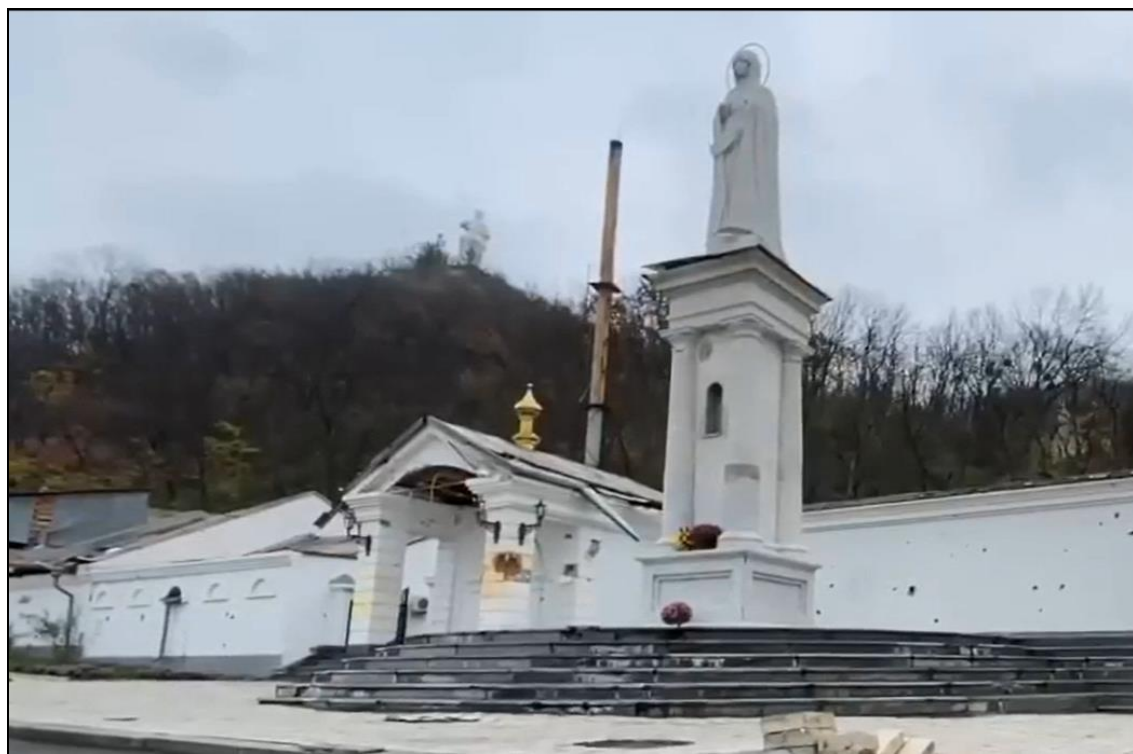
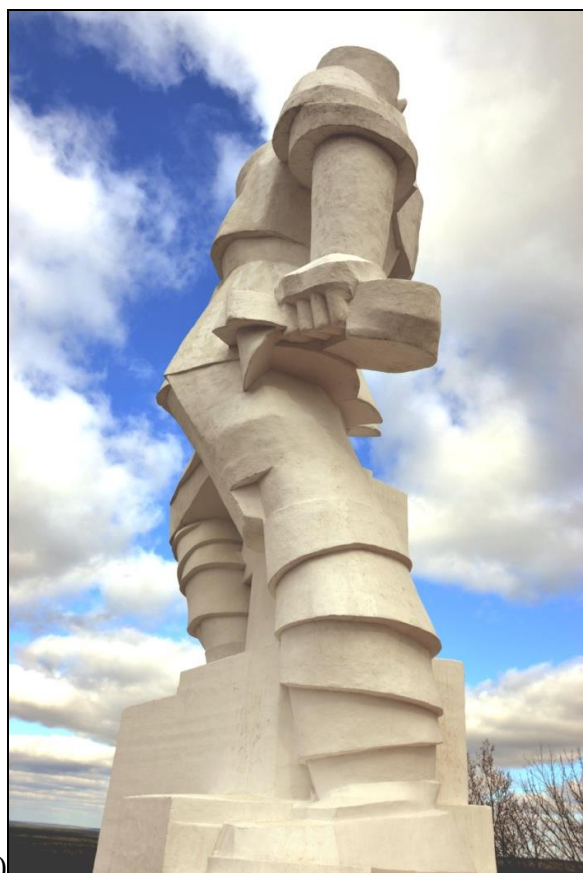
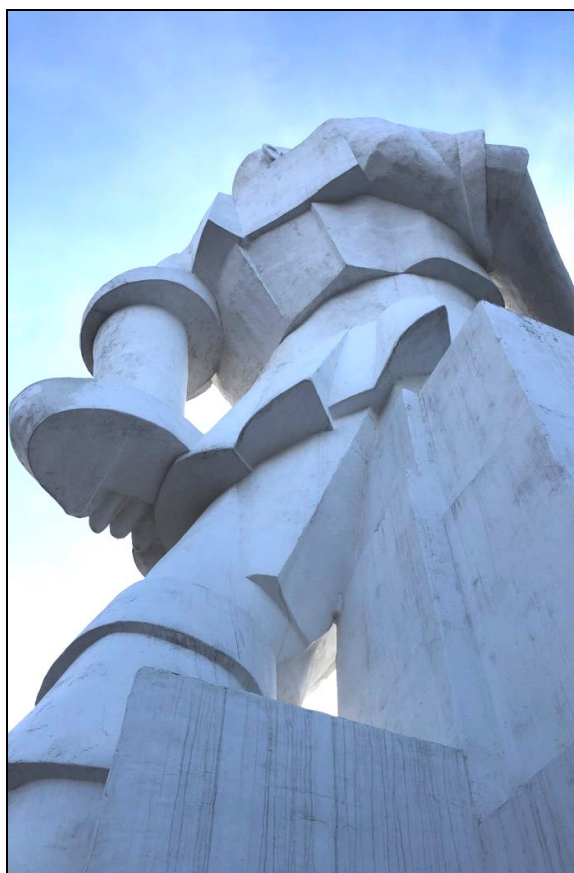

Рисунок 6 – Вигляд Пам'ятника з входної площі. Листопад 2022 р. [42].

Фото деталей

Рисунок 7 – Фрагмент правого коліна та правої руки фігури.

1)

2)

Рисунок 8 – Фрагменти пам'ятника: 1) вигляд позаду; 2) вигляд з лівого боку.

Рисунок 9 – Фрагмент Пам'ятника: голова та плечі.

Рисунок 10 – Постамент та фундамент Пам'ятника.

Фото загроз (дії негативних чинників)

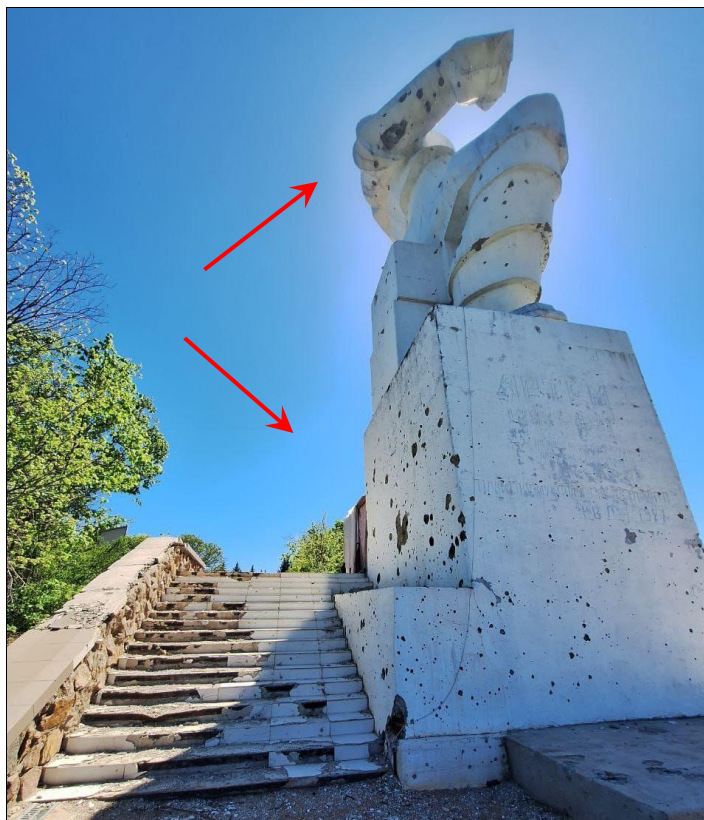
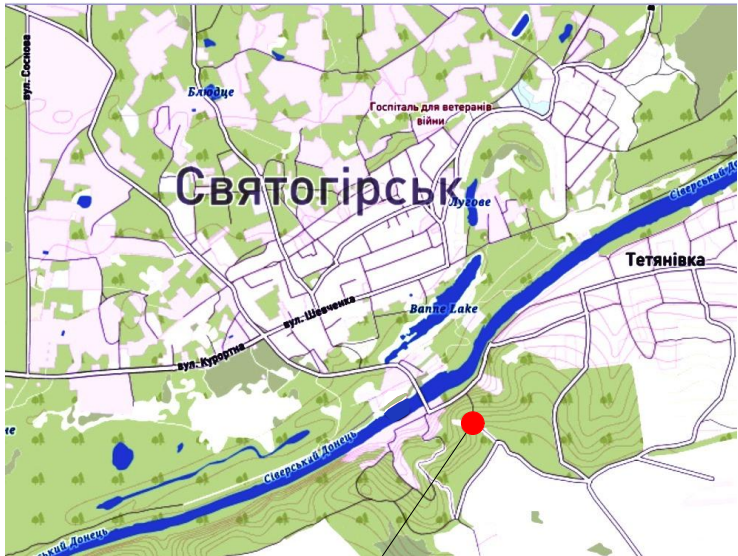

Рисунок 11 – Пошкодження постаменту Пам'ятника та сходів (північний бік). Травень 2023 р.
Фото Костюшко В.

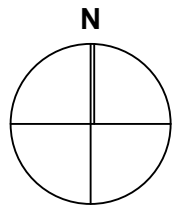

Рисунок 12 – Пошкодження постаменту Пам'ятника (південний бік).
Березень 2023 р.

Ситуаційна схема

Місце розташування
об'єкта

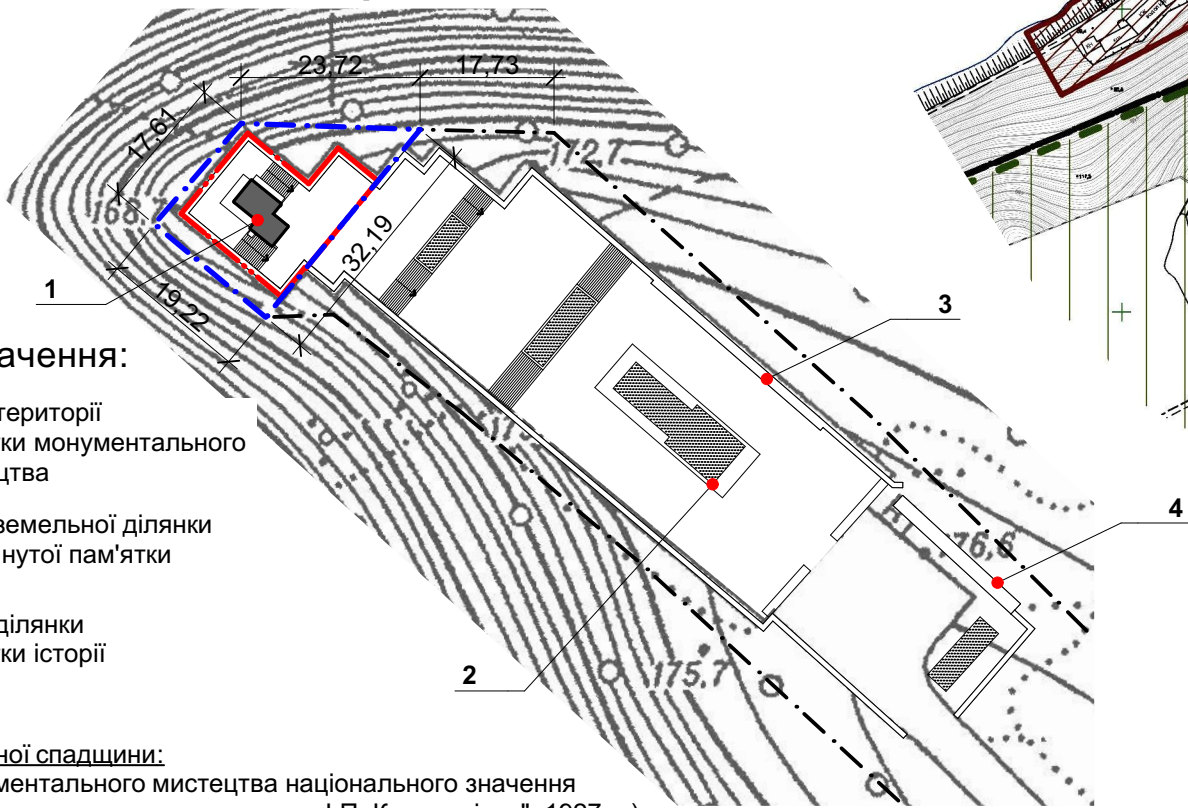
План розташування ділянок
Державного історико-архітектурного заповідника
у м. Святогірську
М 1:5000

Умовні позначення:

- територія розглянутої пам'ятки
- межі ділянок Державного історико-архітектурного заповідника
- межі Національного природного парку "Святі Гори"
- межа території Святогірської міської громади
- межі охоронної зони (затверджені у 1980 р.)

План комплексу пам'яток
на Лисій горі М1:200

Умовні позначення:

- межа території пам'ятки монументального мистецтва
- межа земельної ділянки розглянутої пам'ятки
- межа ділянки пам'ятки історії

Експлікація

Пам'ятки культурної спадщини:

1. Пам'ятка монументального мистецтва національного значення "Пам'ятник авторства видатного скульптора І.П. Кавалерідзе", 1927 р.).

2. Пам'ятка історії місцевого значення: Меморіальний комплекс періоду 2-ї Світової війни", 1943 р., 1985 р., 1996 р., 2003 р. В складі комплексу: пам'ятка історії національного значення "Могила Батюка М.П., гвардії генерал-майора", 1943 р.

Об'єкти, що рекомендовані для взяття на державний облік:

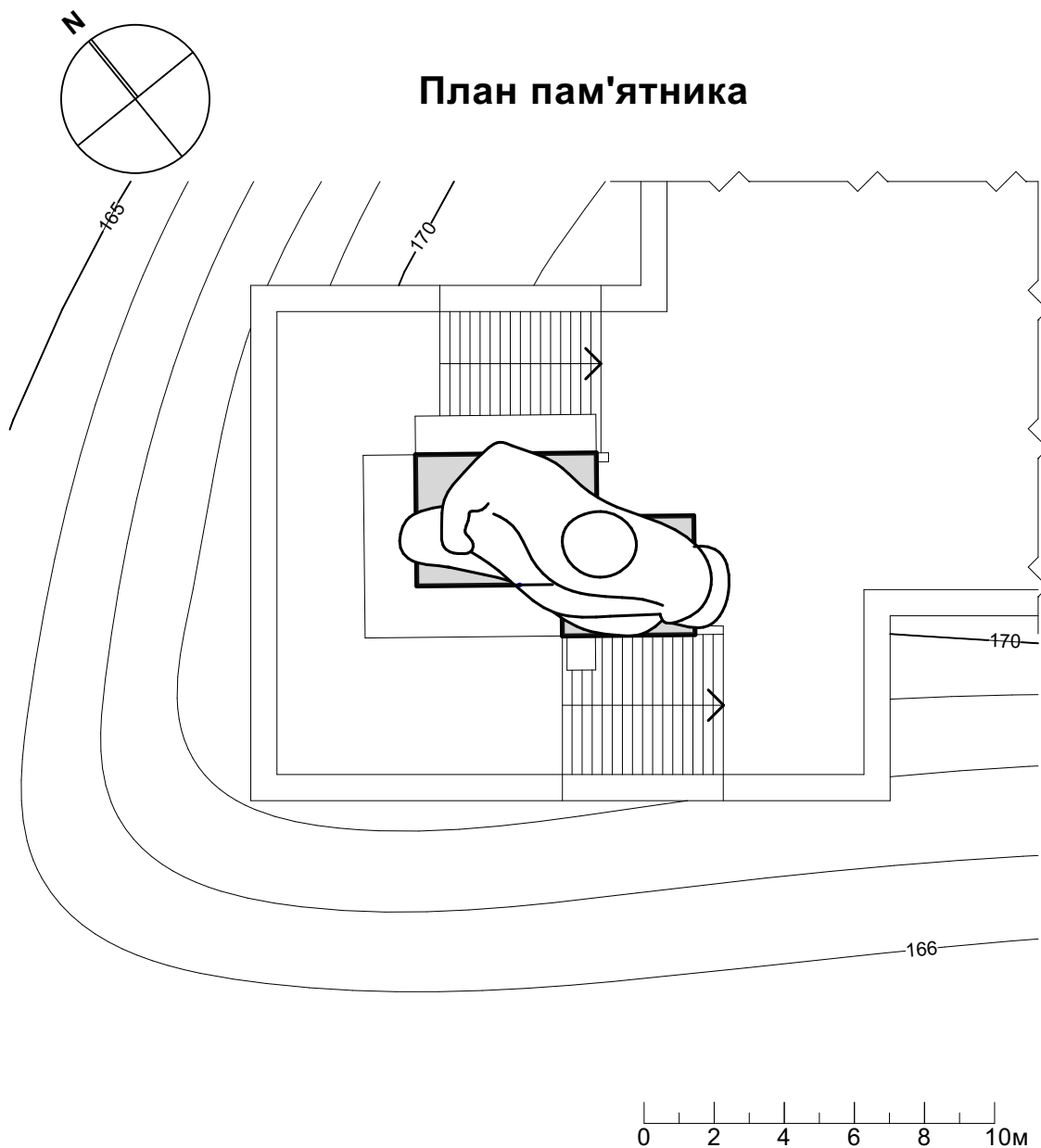
3. Об'єкти мистецької спадщини: бетонні горельєфи Героїв Радянського Союзу на блоці Пам'яті в складі меморіального комплексу: генерал-майора М.П. Батюка, гвардії старшого лейтенанта І.З. Шукліна, гвардії старшого лейтенанта О.К. Сечкіна (ск. О.М. Скорих, В.П. Лютий, 1985 р., 1996 р.).

4. Об'єкт мистецької спадщини: бетонний горельєф «Визволення Донбасу» на блоці Пам'яті в складі меморіального комплексу (ск. О.М. Скорих, В.П. Лютий, 1985 р., 2003 р.).

Експлікація

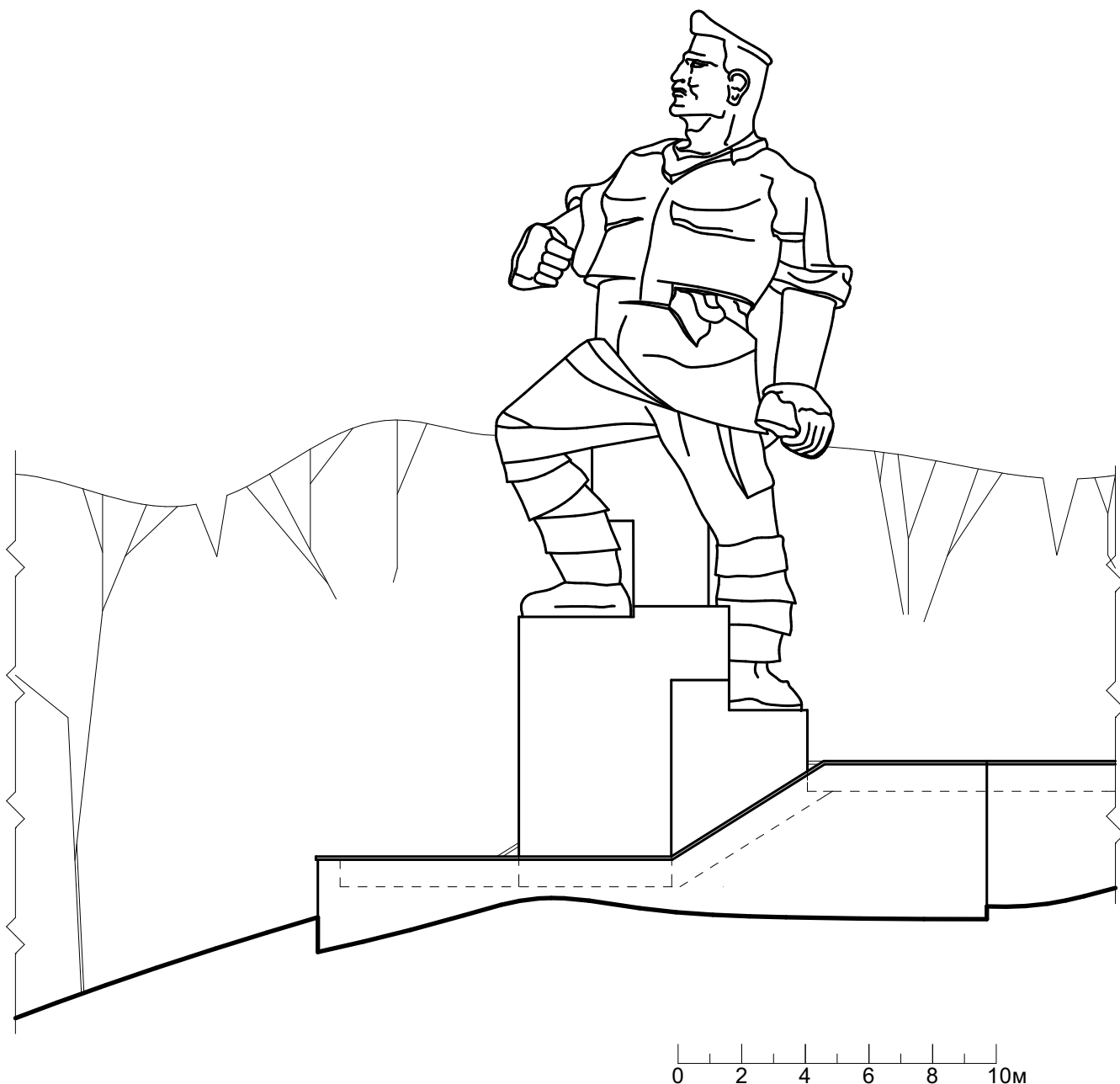
- 1. Свято-Успенська Святогірська Лавра (8,6361 га).
- 2. Пам'ятка монументального мистецтва національного значення "Пам'ятник авторства видатного скульптора І.П. Кавалерідзе", 1927 р. (0,0477 га).
- 3. Пам'ятка історії місцевого значення "Меморіальний комплекс періоду 2-ї Світової війни", 1943, 1985, 1996, 2003 рр. (0,6404 га). В складі комплексу: пам'ятка історії національного значення "Могила Батюка М.П., гвардії генерал-майора", 1943 р.
- 4. Пам'ятка історії національного значення "Могила Камишева В.М., лейтенанта", 1943, 1970, 1985 рр. (0,0256 га).
- 5. Місце розташування колишньої садиби графа Потьомкіна, сер. XIX ст. (2,0137 га). Ділянка взята на баланс на підставі рішення Слов'янської міської ради від 01.06.2006 р. № 21-III-5.

						02 -23		
						Замовник: КЗ "Адміністрація ДІАЗ у м. Святогірську". "Пам'ятник авторства видатного скульптора І.П. Кавалерідзе", вул. Всіхвятська, 6, с. Тетянівка, Святогірська територіальна громада, Краматорський район Донецької обл.		
Зм.	Кіл.	Арк.	№Док.	Підп.	Дата	Облікова документація об'єкта культурної спадщини	Стадія	Аркуш
Директор	Губанов О.В.				04.2023		ОД	1
Розробив	Борознов С.О.					Ситуаційна схема. План розташування ділянок заповідника. План комплексу пам'яток на Лисій горі	ТОВ "НДПЦ "Історико-архітектурна спадщина"	

						02 -23		
						Замовник: КЗ "Адміністрація ДІАЗ у м. Святогорську". "Пам'ятник авторства видатного скульптора І.П. Кавалерідзе", вул. Всіхсвятська, 6, с. Тетянівка, Святогорська територіальна громада, Краматорський район Донецької обл.		
Зм.	Кіл.	Арк.	№Док.	Підп.	Дата	Облікова документація об'єкта культурної спадщини	Стадія	Аркуш
Директор		Губанов О.В.			04.2023		ОД	2
Розробив		Борознов С.О.				План пам'ятника	ТОВ "НДПЦ "Історико-архітектурна спадщина"	

Схема південно-західного фасаду пам'ятника

						02 -23			
						Замовник: КЗ "Адміністрація ДІАЗ у м. Святогірську". "Пам'ятник авторства видатного скульптора І.П. Кавалерідзе", вул. Всіхсвятська, 6, с. Тетянівка, Святогірська територіальна громада, Краматорський район Донецької обл.			
Зм.	Кіл.	Арк.	№Док.	Підп.	Дата	Облікова документація об'єкта культурної спадщини	Стадія	Аркуш	Аркушів
Директор		Губанов О.В.			04.2023		ОД	3	
Розробив		Борознов С.О.							
						Схема південного фасаду пам'ятника	ТОВ "НДПЦ "Історико- архітектурна спадщина"		